

Suurvallan historia

Nils-Erik Villstrand: Sveriges Historia 1600–1721. Norstedts 2011. 592 sivua.

Nils-Erik Villstrand on kirjoittanut Norstedtin Ruotsin historiasarjan 1600-lukua koskevan osan. Sarjan tarkoitus kokonaisuudessaan on päivittää Ruotsin historian yleisesitykset ja niiden myötä historian yleiskäsitys 60 viime vuoden tutkimuksen saavutusten mukaiseksi. Kyseessä on laajalle lukijakunnalle tarkoitettu nykytiedettä popularisoiva teossarja, jonka kunnianhimo on pikemminkin synteesin luomisessa kuin uuden yksityiskohtaisen tiedon tuottamisessa.

Tehtävä on laaja ja sen haastavuutta lisää se, että niin 1600-luvun kuin muiden aikakausien historiankirjoituksen trendeissä on 60 vuoden aikana ehtinyt tapahtua muutamakin käänne. Kaikkia ei voi mahdollistaa kirjaan, jossa viititä neljännesvuosisataa kohti on vain kuutisensataa sivua. Villstrand on ottanut tehtäväkseen luoda yleisesityksen tämän hetken tutkimuksen pohjalta, ja suurimmalta osalta hän levittää valmiin lopputuleman, historiakertomuksen, lukijan eteen. Kertomus on sujuva, helppolukuinen ja kauno-kirjallinen. Villstrand käyttää runsaasti kuvakieltä ja vertauksia, jotka helpottavat myös lukijan työtä yleiskuvan luomisessa ja asioiden merkityksen ymmärtämisessä, vaikka teksti ei aina pysy tieteellisen täsmällisenä.

Ruotsin historia ei silti jää silopintaiseksi tarinaksi tai esitystaitteeksi. Henkilökohtaisesti pidän miellyttävänä sitä, että Villstrand valikoiduissa kohdissa rikkoo valmiin kertomuksensa esittämällä eriäviä mielipiteitä ja panemalla erilaiset tutkimusnäkökulmat keskustelemaan. Pidän tätä myös his-

torian popularisoinnille ylipäänsä tärkeänä ilmiönä: kuten Villstrand esipuheessaan toteaa, lopputuloksen ymmärtämisen kannalta on tärkeää tietää, miten siihen on päästy. Sitä paitsi, kuten Villstrand esittää, valistuneet lukijat saattavat olla kiinnostuneita siitä, miten historianantajat työtään tekevät. Lisäksi, vaikka sitä Villstrand ei kirjoita auki, vaihtoehtojen pohdinta paljastaa myös tieteen perusolemuksen eli sen, että edes synteisin tekijä ei välttämättä ole ainoa oikeassa olja.

Vaihtoehtoista keskustelevia kohtia ei toki ole kirjassa liian tiheässä, eikä niitäkään aina ole yksityiskohdilla rasitettu. Monet niistä, kuten keskustelu Ruotsin suurvaltapoliittikan taustoista (s. 143–145), on tiivistetty ”vanhemman” (suurvaltapoliittikka turvallisuuspoliittisena ajatteluna) ja ”uudemman” (suurvaltapoliittikka taloudellisena ajatteluna ja merenkulun suojeluna) suuntauksen väliseksi keskusteluksi, johon voidaan vielä lisätä ”kolmas tulkintamalli” (suurvaltapoliittikan taustan tapauksessa tämä on valtionkehitystä painottava näkemys, jossa sodankäynti nähdään osana syntyvän valtion sisäistä logiikkaa ja itsensä perustelua). Villstrandin tiivistykset ovat, kuten yllä esimerkkinä kuvatussa tapauksessakin, elegantteja ja lukijalle hyödyllisiä: ne luovat nopean silmäyksen ja puristavat monimutkaisista keskusteluista ytimen nopeasti omaksuttavaksi jyväksi. Toisaalta sen enempää ”uutta” kuin ”vanhaakaan” ei määrittellä tarkemmin esimerkiksi tutkijoiden, tutkimusryhmien tai teosten tarkkuudella. Onko viisaan tutkijan armollisuutta edeltäjiään kohtaan, että hän ei tässä kuten usein muuallakaan erittele tai nimeä ”vanhaan” tutkimussuuntaukseen kuuluvia tutkijoita, vai onko kyseessä olettamus, että lukijalle riittää tämä tieto – että historiankirjoituksen trendeistä kiinnostuneet

tietävät, kenestä puhutaan ja muiden ei tarvitse?

Kirjasta ylivoimaisesti suurimman osan – tekstisivuista lähes puolet – saa suurvalta: sotilasvaltio, sodankäynti, suurvallan synty ja ylläpito. Tätä voidaan pitää luontevana suurvaltakautta käsittelevälle kirjalle. Ruotsissa keskustellaan siitä, onko 1600-luvun nimitäminen suurvaltakaudeksi kansallisen paradigman historiankirjoitusta – kuinka suuri suurvalta Ruotsi eurooppalaisessa mittakaavassa oikeastaan oli, voidaanko puhua suurvaltapoliitikasta ja leimasiko suurvalta tai edes sotilasvaltio tai valtionmuodostuksen aggressiivinen propaganda yhteiskuntaa läpeensä niin paljon kuin on oletettu, ja lopulta, onko nykyhistoriankirjoitus kenties osittain langennut paitsi 1800-luvun nationalismin myös 1600-luvun suurvaltapropagandan luomaan harhaan. Villstrand esittelee tätä keskustelua ja suurvaltakäsitteilyä merkitystä ruotsalaiselle identiteetille sekä historiakuvalle Ruotsissa ja Ruotsin ulkopuolella kirjan ensimmäisillä 60 sivulla. Kirjan perusteella on kuitenkin selvä, että keskustelu ei ainakaan vielä ole tuottanut sellaista yleiskuvaa, jossa suurvalta ei näistä varauksista huolimatta näyttäytyisi ylivoimaisena aikakauden leimaajana. Kun kirjaa lukee, huomaa myös, että Villstrandin viljelemät tutkimuksellisten keskustelujen kuvaukset osuvat useammin juuri suurvalt keskusteluun kuin muille historian alueille.

Muut osat käsittelevät suhteellisen tasaisesti historian perinteisiä osa-alueita: hallintoa ja valtasuhteita, uskontoa tai ideologiaa, taloutta ja ”mentaalista maailmaa”. Hallintohistorian ja taloushistorian osuudet ovat näistä parhaita. Hallintohistorian osuudessa on ansiokkaasti eroteltu ja selitetty tutkimussuuntauksia ja modernin tutkimuksen mielenkiinnonkohteita, kuten Suomessakin käytyä keskustelua kontrolliyhteiskunnan ja neu-

votteluyhteiskunnan sekä pakon ja protestin tai viime aikoina suosittuun hiljaisen vastarinnan suhteista (s. 281–289) tai verkostojen merkityksestä vallankäytössä (s. 289 ff.). Sen sijaan oikeudenkäytön historian esitys ei lähde samalla tavalla keskusteluun tutkimuksesta, vaan tyytyy selittämään valikoituja perusasioita lukijalle. Samaa on todettava uskon ja ideologian esityksestä, joka lukukokemuksena kuitenkin palkitsee käyttämällään vertauskuville ja tyyliittelevän tyyppitelevällä kielellä.

Taloulosa on esitys talouden elämälle ja arjelle luomista edellytyksistä. Osa väistelee lukuja ja tilastoja – siitä huolimatta, että lukuja humanistillekin tarpeeksi konkreettisine suuruusluokkina on ripoteltu tekstiin: yhdeksän kymmenestä ruotsalaisesta (s. 375) eli talonpoikaistalouksissa, viidennes hakatusta puusta käytettiin metallintuotantoon ja tervanpolttoon (s. 418), kun nykyään teollisuus (Motivan ja tilastokeskuksen tietojen mukaan) kuluttaa energiasta Suomessa puolet ja yhdessä liikenteen kanssa sen energiankulutus lähentyy kahta kolmasosaa. Talouden ymmärtäminen edellytysinä ja mahdollisuuksina pikemmin kuin tuotteina ja tuloksina tarjoaa teoksen hauskimpia lukukokemuksia. Tämä on myös kirjan osuudesta se, jossa yksittäiset uusimman sukupolven tutkijat useimmin tulevat mainituiksi.

Ruotsin historian tutkimus on tavannut pysyä Pohjanlahden ja Tornionjoen länsipuolella myös käsitellessään niitä aikoja, jolloin valtakunnan raja ei vielä kulkenut noilla kohdilla. Villstrand yhdistää Ruotsin historiaan lahden itäpuolen tapahtumat ja tutkimuksen. Suomalaisen historian tutkimuksen kannalta onkin ilahduttavaa, että tulokset tulevat nyt kielimuurin toisellakin puolella tietoon. Toisaalta on todettava, että sekä meillä että Ruotsissa julkilausumaton tapa etsiä kirjallisuutta nimenomaan koti-

maasta ja Ruotsista näkyy tämänkin kirjan kirjallisuusluettelossa, vaikka kasvava määrä Ruotsia ja Suomea koskevaa tutkimusta julkaistaan nykyään ulkomaisilla kustantajilla ja kansainvälisissä joulleissa.

Kirjan ulkoasuun on satsattu huomattavasti, ja se on kauttaaltaan värikuvitettu. Kuvat ovat sekoitus atmosfääriä luovasta ja mielikuvia selventävästä aikalaisaihteesta ja moderneista maisema- tai rakennuskuvista, joskus myös rekonstruktioista. Karttoja lukuun ottamatta kuvat eivät varsinaisesti liity argumentaatioon tai edes tue sitä, mutta ne elävöittävät lukokemusta. Kirjaan koottujen, Villstrandin perustekstiä täydentävien, asiantuntijoiden laatimien erikoisartikkelien erottaminen leipätekstistä painamalla ne eriväriselle paperille ja erilaisella palstoituksella on onnistunut ratkaisu, sillä vaikka sivujen väriero on vähäinen, palstoitus elävöittää ulkoasua. Loppuun koottu indeksi on vaikuttava, vaikka kuten aina, sen kokoaminen heijastelee kokoojan mielikuvitusta. Voisi esimerkiksi kysyä, miksi ”hinduismi” on päätynyt indeksiin, mutta ”pyhimykset” eivät. Epäilen, että jälkimmäisiä esiintyi aikalaiskeskusteluissa useammin.

Kokonaisuutena kirja on tärkeä askel tutkimuksen lähtöasetelmien päivittämisessä. Edellisistä laajaa synteesiä luovista yrityksistä sekä Suomen että Ruotsin puolella on vierähtänyt aikaa. Teos on onnistunut tehtävässään ja tarjoaa hyvän lukukokemuksen.

– RAISA MARIA TOIVO